

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันสังคมไทยมีกระแสข่าวการประทุพทุฏเสียหายเกี่ยวกับพระสงฆ์ปรากฏบ่อยขึ้นทำให้พุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธาไม่แกล้งหรือไม่พิจารณารอบด้านได้เสื่อมศรัทธาต่อพระสงฆ์ในภาพรวม หากพิจารณาเรื่องนี้พบว่าพฤติกรรมเสื่อมเสียของพระสงฆ์จำแนกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ความเสียหายด้านพฤติกรรมเป็นการปฏิบัติส่วนตัวที่ไม่เหมาะสมแก่สมณะภาวะและความเสียหายด้านหลักการหรือการตีความหลักธรรมที่ผิดไปจากพระธรรมวินัย^๑ นอกจากนี้ยังมีพระสงฆ์จำนวนมากมีความหลงใหลในวัตถุนิยม ในสภาพปัจจุบันกระแสวัตถุนิยมรุนแรงจนส่งผลให้ค่านิยมทางด้านจิตใจถูกกลืนหายไป องค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนธรรม และศาสนพิธีกำลังมีปัญหาทั้งภายในและภายนอกอยู่รอบด้าน เนื่องจากผู้ที่เข้ามาบวชในพระศาสนา เมื่อบวชแล้วไม่สนใจศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอาศัยช่องทางจากความเชื่อและความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยของชาวพุทธเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยวิธีการต่างๆ เช่น แสวงหาลาภสักการะโดยยื่นปีกหลักรับบิณฑบาต และเรียกรับเงินทองเพื่อประโยชน์ตนเองบางครั้งตั้งตนเป็นหมอดู ทำนายทายทัก บอกใบ้ให้หาย เป็นหมอยาหมอเสน่ห์หลอกลวงให้ประชาชนหลงผิดปฏิบัติผิด และยิ่งกว่านั้นชาวพุทธบางคนถึงขนาดปลอมบวชเป็นพระภิกษุสามเณร แล้วใช้อุบายหลอกลวงที่แยบยล จนกลายเป็นข่าวตามสื่อมวลชนอยู่บ่อยครั้ง สร้างความเสียหายต่อสถาบันพระพุทธศาสนาโดยส่วนรวมยากที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันที่พระภิกษุบางรูปได้ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดภาวะวิกฤติศรัทธานั้น มาจากตัวแปรที่น่าสนใจหลายประการดังต่อไปนี้

๑. ศรัทธาวิปริตจึงก่อให้เกิดวิกฤติศรัทธา เพราะพุทธศาสนิกชนสนับสนุนหรือส่งเสริมในทิศทางที่ไม่ถูกต้องจึงทำให้พระภิกษุยึดติดในวัตถุนิยมและบริโภคนิยม

๒. บุญวิปริต การเน้นสอนเรื่องบุญที่เน้นเฉพาะตัวบุญแต่ขาดกุศล โดยแปลงบุญให้เป็นเรื่องของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม แทนที่จะบุญจะเป็นสัญลักษณ์ของความสุขในฐานะที่เป็นเครื่องมือสร้างความอิมใจและชำระใจ

๓. การสอนวิปริตพระภิกษุบางรูปเน้นสอนเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากกว่าปาฏิหาริย์แห่งธรรม การสอนให้มนุษย์ขึ้นชมและกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าตัวเอง ทั้งที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำเตือนว่าในหมู่มนุษย์ทั้งหลายผู้ที่ฝึกตนดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐที่สุด

๔. การใช้สื่อที่วิปริต สื่อไอทีต่างๆ ในปัจจุบันมีพระภิกษุและสามเณรจำนวนหนึ่งใช้สื่อไอทีโดยขาดการรู้เท่าทัน และขาดการระมัดระวังทั้งการพูด สื่อข้อความ การนำเสนอภาพ และคลิปเสียงที่ไม่เหมาะสมแก่ความเป็นนักบวช จะเห็นว่ามีภาพและเสียงจำนวนมากที่พระภิกษุได้โพสต์หรือ

^๑ พระเมธีวราภรณ์ , เบญจศีลเบญจธรรมอุดมชีวิตของมนุษย์ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

นำเสนอในพื้นที่ของอินเทอร์เน็ต เช่น ยูทูบ เฟสบุ๊ก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์ได้ประพฤติด้อยหย่อนต่อพระธรรมวินัยและไม่เคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติ ทำให้มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ก่อให้เกิดวิกฤติศรัทธาและความสั่นคลอนต่อพระพุทธศาสนา^๒ ในครั้งสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกประกอบด้วยสันติวิธีธรรมหรือสามัคคีธรรมให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะ โดยอาศัยการนับอายุพรรษาในการนับลำดับขั้นอาวุโส มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสงฆ์ ในสังคมของพระสงฆ์นั้นเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายในการดำเนินชีวิต มีการสำคัญที่จะต้องปฏิบัติอยู่ ๒ อย่าง คือ ศึกษาคันถธุระเป็นการศึกษาเล่าเรียนคำสอนพุทธพจน์ต่างๆ และศึกษาวิปัสสนาธุระ ได้แก่ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อให้เข้าใจชีวิตตามสภาพความเป็นจริง การศึกษาอย่าง ๒ อย่างนับว่าเป็นข้อปฏิบัติคันถธุระและวิปัสสนาธุระ แล้วยังมีการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นระเบียบวิธีปฏิบัติต่างๆ ในสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพระภิกษุสงฆ์อันส่งเสริมให้การบำเพ็ญสมณธรรมดำเนินไปด้วยดีและเรียบร้อย โดยวัตร ๑๔ นี้ หากพระภิกษุสงฆ์ไม่เอื้อเพื่อไม่ประพฤติดังเป็นอาบัติทุกกฏ ในขณะที่ตั้งใจจะไม่ทำตามข้อวัตรนั้นในข้อใดที่คำปฏิเสศและห้ามว่า“อย่า”หรือ “ไม่” หากภิกษุขึ้นทำในข้อนั้นๆ เป็นอาบัติทุกกฏในขณะที่ล่วงละเมิดข้อห้ามนั้นซึ่งเป็นข้อปฏิบัติเพื่อป้องกันความประมาทหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับเพศสมณะ^๓ วัตรจึงเป็นข้อปฏิบัติที่พระภิกษุสงฆ์ควรทำให้เหมาะสมกับสมณสาธูปเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความผาสุกแก่สถานที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง

การประพฤตินี้ในเรื่องพระวินัยซึ่งเป็นวัตรหรือข้อปฏิบัติตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผิดพลาด กล่าวคือมีการถือโดยมกมายหรือสัปดาห์ทำตามๆ กันมาโดยที่ไม่มีความเข้าใจในความมุ่งหมายไม่เห็นเหตุและผล จนหลงไปว่าจะถึงความบริสุทธิ์จะบรรลุจุดมุ่งหมายสุดท้ายเพียงด้วยศีลวัตรด้วยระบบระเบียบพิธีเหล่านั้น ขยายรูปแปลกประหลาดพิสดารเตลิดออกไป ซึ่งเป็นข้อปฏิบัตินอกกรอบของพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาหรือรักษาศีลบำเพ็ญระเบียบปฏิบัติต่างๆ โดยมีตัณหาและทิฐิแอบแฝงมีความอยากได้ลาภ ยศ และสรรเสริญเป็นผลตอบแทน มุ่งหวังจะได้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ จนทำให้เกิดการบดบังความมุ่งหมายที่แท้จริงและยังปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงจุดหมายสำคัญของการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้แล้วในปัจจุบันพระภิกษุสงฆ์ยังมองข้ามและไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องอาบัติเล็กๆ น้อยๆ ไม่เหมือนพระสมัยก่อนโดยท่านจะมีข้อปฏิบัติที่ละเอียดสุขุมมากทั้งเรื่องอาหาร การขบฉัน การนอน การนั่ง การพูด การคุย การขับถ่ายต่างๆ ท่านจะกระชับพระเณรอย่าได้มองข้าม เช่น อาหารขบฉัน ท่านห้ามกัดห้ามแทะ ห้ามตัดไม้ ขุดดินเรื่องบริหารเครื่องใช้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจีวรหรือเป็นบาตรต้องเคารพรักษา ถือเป็นของสูง แม้แต่การขบฉันอาหารที่เป็นเศษเดนต้องทิ้งลงในกระโถน ห้ามวางกระโถนหรือของที่เป็นเศษเป็นเดนบนฝาบาตรเด็ดขาด ท่านบอกว่าของเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้ ถ้าทำไม่ได้จะทำให้ชีวิตนักบวชนี้เศร้าหมอง เป็นการสร้างบาปสร้างกรรมให้ตัวเอง เรื่องการเดินจงกรมหรือนั่งสมาธิ ท่านให้ถือว่าเป็นงานหลักของพระเณรที่จะต้องทำเป็นกิจวัตรสำหรับวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ทั้ง ๑๔ ประการนี้ เป็นหลักการปฏิบัติที่นำมาซึ่งพฤติกรรมทั้งดงาม

^๒ พระเทพปริยัติโมลี, **หลักการพัฒนาดน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ม.ป.ป.), หน้า ๑๗.

^๓ คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, **นวโกวาท ฉบับมาตรฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๙), หน้า ๓.

ก่อให้เกิดศรัทธาความเลื่อมใสในพระสงฆ์หากภิกษุยึดถือปฏิบัติตามก็จะมีกิริยามารยาทที่งดงามควรค่าแก่การเคารพบูชาเชื่อถือในฐานะเพื่อนาบุญของมนุษย์ และนำไปสู่ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาต่อไปจากสภาพปัญหาของพระสงฆ์ในปัจจุบันดูเหมือนจะละเลยเรื่องวัตรปฏิบัติเหล่านี้ไปไม่น้อย โดยเฉพาะหลักวัตรใหญ่ๆ เช่น หลักอุปัชฌาย์วัตรกับสัทธิวิหาริกวัตร หลักอาจารย์วัตรกับอันตวาสิกวัตร ซึ่งหลักการปฏิบัติทั้ง ๒ หากนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ก็จะเป็นการสร้างศาสนทายาทที่ดีมีคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้ใหญ่สู่ผู้น้อยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการถ่ายทอดองค์ความรู้ แม้ในการปฏิบัติธรรมจำเป็นต้องพึ่งครูบาอาจารย์ที่คอยให้คำแนะนำชี้ทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อพัฒนาคุณธรรมรวมทั้งพัฒนาพฤติกรรมที่ดีงามแห่งพระภิกษุสงฆ์และยังเพิ่มพูนความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังนั้น ข้อวัตรจึงไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยที่ควรมองข้าม แต่จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงในระยะยาวต่อไป

จากเหตุและผลข้างต้น นับว่าเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ข้อวัตร ๑๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน” เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา พัฒนาการ หลักการ วิธีการและผลการปฏิบัติวัตรในพุทธศาสนาเถรวาท และการประยุกต์ใช้วัตร ๑๔ ในการดำเนินชีวิตประจำวันของพระสงฆ์คนไทยในปัจจุบัน โดยองค์ความรู้จากการศึกษาจะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์และผู้ที่มีความสนใจทั่วไป ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข รวมทั้งเป็นฐานข้อมูลในการสืบค้นเชิงวิชาการและการปฏิบัติสำหรับผู้สนใจเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อประยุกต์ใช้ข้อวัตร ๑๔ ในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทได้มีการกล่าวถึงหลักการปฏิบัติข้อวัตร ๑๔ อย่างไร
- ๑.๓.๒ ในสมัยพุทธกาลมีวิธีการปฏิบัติตามหลักข้อวัตร ๑๔ อย่างไร
- ๑.๓.๓ สามารถประยุกต์ใช้ข้อวัตร ๑๔ ในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบันได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่เก็บข้อมูล ในประเด็นที่เกี่ยวกับ “ศึกษาวิเคราะห์ข้อวัตร ๑๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน” ผู้ศึกษาได้จำแนกขอบเขตของการศึกษาออกเป็น ๔ ขอบเขตดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

ในส่วนขอบเขตของการวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research) ผู้ศึกษาได้จำแนกออกเป็น ๒ ส่วน ดังต่อไปนี้

๑. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) หมายถึง พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๒. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทความต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ศึกษา เช่น คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา อรรถกถาฎีกา คัมภีร์วิสุทธิมรรค วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ตำรา เอกสารวิชาการหนังสือบทความวิทยานิพนธ์ งานวิจัย และรวมทั้งข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต อัน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จำแนกเนื้อหาในการศึกษาออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ๑) มุ่งศึกษาหลักการปฏิบัติข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) ศึกษาวิธีการปฏิบัติตามหลักข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล และ ๓) การประยุกต์ใช้ข้อวัตร ๑๔ ในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน โดยเนื้อหาใน ๓ ส่วนดังกล่าวเป็นเนื้อหาหลักในการศึกษาครั้งนี้ ส่วนเนื้อหาอื่นถือเป็นส่วนเสริมเท่านั้น

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในงานวิจัยนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาด้านพื้นที่ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย ๖ หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑. เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาเกี่ยวกับการประพฤติตัวไม่เหมาะสมของพระสงฆ์บ่อยครั้ง
๒. เป็นพื้นที่ที่มีพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔ อย่างเคร่งครัด
๓. เป็นพื้นที่ที่มีประชาชนเลื่อมใสในพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔ อย่างเคร่งครัด
๔. เป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์มีการระดับปกครองให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔
๕. เป็นพื้นที่ที่เจ้าอาวาสได้เข้มงวดพระลูกวัดให้ปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔ อย่างเคร่งครัด
๖. เป็นพื้นที่ขนาดกลางที่ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลเชิงลึกได้อย่างทั่วถึง

หลังจากได้สำรวจพื้นที่และนำมาเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่วิจัยดังกล่าว พบว่า พื้นที่ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่เหมาะสมและเข้าหลักเกณฑ์ทุกข้อ จึงได้เลือกเป็นพื้นที่วิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการแก้ปัญหา และแนวทางประยุกต์ใช้ข้อวัตร ๑๔ ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมต่อไป

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านประชากรที่ให้ข้อมูล

ในการวิจัยนี้ ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยได้กำหนดกลุ่มประชากรที่จะเก็บข้อมูลในการวิจัยออกเป็น ๒ ส่วน คือ กลุ่มประชากรในพื้นที่และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงนโยบายและเชิงวิชาการรวมประชากรที่ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน ๔๐ รูป/คน ตามลำดับดังนี้

๑. กลุ่มประชากรในพื้นที่

๑. เจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี จำนวน ๑ รูป
๒. พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลขามใหญ่เขต ๑-๒ จำนวน ๒ รูป
๓. เจ้าอาวาสในพื้นที่วิจัยจำนวน ๑๐ แห่ง
๔. ผู้นำชุมชน/ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่วิจัย จำนวน ๑๐ แห่ง
๕. พระเถระที่ปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔ อย่างเคร่งครัด จำนวน ๒ รูป
๖. ประชาชนทั่วไปในพื้นที่วิจัย จำนวน ๑๐ คน
๒. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงนโยบายและเชิงวิชาการ
 ๑. เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน ๒ คน
 ๒. นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๓ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กิจวัตร หมายถึง กิจที่พระสงฆ์พึงกระทำเป็นประจำ เช่น ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น บิณฑบาต การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และธรรมเนียมข้อวัตรการปฏิบัติของพระสงฆ์ในพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

พระสงฆ์ หมายถึง นักบวชในทางพระพุทธศาสนาที่มีอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไป ผ่านการอุปสมบทอย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย ปฏิบัติตามศีล ๒๒๗ ข้อ และข้อวัตร ๑๔ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพระภิกษุสงฆ์ โดยในงานวิจัยนี้หมายถึงพระสงฆ์ในฝ่ายเถรวาท

วัตร ๑๔ หมายถึง ระเบียบวิธีปฏิบัติในสังคมของพระสงฆ์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบ เรียบร้อย ดึงมานำเลื่อมใส เป็นข้อวัตรที่พระสงฆ์พึงศึกษาและปฏิบัติตามธรรมเนียมสงฆ์ และวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติในพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทจำแนกออกเป็นข้อวัตรใหญ่ๆ ๑๔ ข้อ

ประยุกต์ หมายถึง นำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีและปฏิบัติมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ นำมาเป็นแนวทางปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพบริบทสังคมปัจจุบัน รวมทั้งการปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ ในงานวิจัยนี้หมายถึงการประยุกต์ใช้วัตร ๑๔ ในการดำเนินชีวิต

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์ข้อวัตร ๑๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน” ผู้ศึกษาได้ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น ๒ ส่วนตามลำดับดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ได้กล่าวไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระโยคีบุคคล ได้กล่าวนมิตถันในวัดเดียวกัน ข้อนั้นนับว่าเป็นบุญ แต่ถ้าหาไม่ได้ ท่านอยู่ ณ วัดใดก็พึงไปหา ณ ที่วัดนั้น และเมื่อไปนั้น อย่าล้าเง้า อย่าทาน้ำมัน อย่าสวมรองเท้า อย่ากัณฐะ อย่าให้ศิษย์ช่วยถือ ทานน้ำมันและน้ำผึ้ง น้ำอ้อยเป็นต้น อย่าไปอย่างมือนเตวาลิกห้อมล่อม แต่พึงไปอย่างนี้ คือ พึงทำ

คมิกวัตร (วัตรของผู้เตรียมจะไป) ให้สมบูรณ์แล้วถือบาตรจีวรของตนด้วยตนเองเมื่อแหวะพัก ณ วัดใด พึงวัตรปฏิบัติ พึงทำอาคันตุกวัตรในเวลาเข้าไปพึงคมิกวัตรในเวลาออกมา^๔

หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติไว้ว่า ท่านก็ได้ยินหลวงปู่มั่นพูดถึงเรื่องธุดงค์วัตร ท่านเคร่งครัดข้อวัตรปฏิบัติและเรื่องข้อวัตรทำความสะอาดกุศโลบาย บริเวณรอบที่อยู่ท่านตั้งใจสม่ำเสมอและเคารพข้อวัตรปฏิบัติมาก ด้วยนิสัยที่จริงจังท่านจึงไม่ยอมให้ข้อวัตรเหล่านี้ขาดตกบกพร่อง และเป็นแบบอย่างแก่พระสงฆ์สามเณรที่เข้ามาขอนิสัยอยู่กับองค์ท่าน พร้อมทั้งอุบาสกอุบาสิกาที่มาอาศัยอยู่ที่วัดป่าบ้านตาด^๕

พระอาจารย์เอก ยสทินโน ได้กล่าวว่า หลักธรรมวินัยที่จะกล่าวในวันนี้มีข้อกำหนดไว้ตามที่เราได้ศึกษาเรียนมาเรียกว่าวัตร ๑๔ คำพูดที่กล่าวถ้าผิดขอภัยแก่พระเถระครูอาจารย์แต่ก็เพื่อประโยชน์และด้วยความหวังดีแก่พระภิกษุหนุ่มสามเณรน้อย ที่มีโอกาสได้มาร่วมรับฟังเพื่อนำไปคิดให้เกิดประโยชน์พระอาจารย์เลี่ยมอธิบายเรื่องธุดงค์ ๑๓ รวม ส่วนผมเป็นครอง ๑๔ หรือวัตร ๑๔^๖

พระครูภาวนากิจจาทร ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยไว้ว่า วัตรคือข้อปฏิบัติหรือแบบอย่างที่เราปฏิบัติควรทำให้เหมาะสมแก่กาลเทศะเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความผาสุกแก่สถานที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องจำแนกไว้ ๓ ประเภทหลัก ดังนี้ ๑ กิจวัตร ๒ จริยวัตร ๓ วิธวัตร ท่านจำแนกไว้ดีมากเป็นหลักการวิธีการเพื่อความเลื่อมใสแก่บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใสเพื่ออนุเคราะห์แก่ผู้ที่บวชใหม่ในการฝึกกริยามารยาท^๗

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงมุมมองเกี่ยวกับหลักของพระวินัยไว้ในหนังสือ พุทธธรรมฉบับปรับขยายความโดยมีใจความตอนหนึ่งว่า วินัยหรือประมวลบทบัญญัตินี้ประกอบด้วยสิกขาบทต่างๆ มากมายมีทั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับความเป็นอยู่ส่วนตัว ข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก คือพระภิกษุด้วยกัน และความสัมพันธ์กับคนภายนอก เช่นกับคฤหัสถ์ทั้งหลาย ตลอดจนการปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ระเบียบว่าด้วยการปกครองและการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของสงฆ์การประพฤติในเรื่อง ศีล วัตร ข้อปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีการ แบบแผน ระบบ ระเบียบ ที่ไม่ผิดพลาดก็คือการถือแบบงมงายสักแต่ทำตามสักแต่ทำตามๆ ตามกันมาอย่างไม่เข้าใจจุดมุ่งหมาย ไม่เห็นผลจึงหลงไปว่าจะถึงความบริสุทธิ์จะบรรลุถึงจุดหมายสุดท้าย^๘

^๔ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖๓ - ๑๖.

^๕ หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน, **สู้ไม่ถอย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิลป์สยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๔๙ - ๕๑.

^๖ พระอาจารย์เอก ยสทินโน, **วัตรปฏิบัติวัดหนองป่าพง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๔๕.

^๗ พระครูภาวนากิจจาทร, **คู่มือประพฤติวัตรปฏิบัติธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทปริ้นคัพ จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๓๑๗ - ๓๒๒.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๗.

พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทโท) ได้กล่าวไว้ในหนังสืออุปถัมภ์ว่า นอกเหนือจากสิกขาบท ๒๒๗ ข้อในพระปาฏิโมกข์แล้ว ข้อวัตรปฏิบัติทั้งหลายที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ก็มีอยู่ ๓ หมวดรวมเรียกว่า อภิสมจาริกสิกขา ซึ่งประกอบด้วยทั้งข้อห้ามและข้ออนุญาต เป็นบทกำกับวิถีชีวิตของพระทุกแห่งทุกมุม ตั้งแต่เรื่องการรักษาความสะอาดของร่างกาย การแสดงความเคารพต่อกัน ตลอดถึงการบริโภคใช้สอยเครื่องบริขาร ศิลปะประเพณีหลวงพอพิถีพิถันมากโดยเฉพาะ กิจวัตร ๑๔ เป็นเรื่องที่น่าเน้นเป็นพิเศษในการอบรมพระภิกษุสามเณร ข้อวัตรปฏิบัติทั้งสามหมวดนี้ได้แก่ ๑) วิถีวัตรว่าด้วยแบบอย่างต่าง ๆ ที่สมควรประพฤติ ๒) จริยวัตรว่าด้วยมารยาทที่สมควรประพฤติ ๓) กิจวัตรว่าด้วยกิจที่สมควรทำ ซึ่งข้อวัตรทั้ง ๓ ประเพณี ล้วนแต่อุบายส่งเสริมการเจริญสติปัญญา และช่วยให้พระภิกษุมีความละเอียดรอบคอบ และเอาใจใส่ในหน้าที่ของตนพร้อมกับสร้างเสริมความสามัคคีและความดีงามของหมู่สงฆ์^๙

หลวงปู่ทองรัตน์ กนตสีโล ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องของอาบัติเล็กๆ น้อยๆ โดยท่านถือว่าเป็นสำคัญมาก ไม่เคยเห็นพระรูปไหนมาก่อนเลยที่จะละเอียดเท่าครูบาอาจารย์เฒ่า เรื่องของอาหาร การขบฉัน การนอน การนั่ง การพูด การคุย การขับถ่ายต่าง ๆ ท่านจะกระชับพระเณรอย่าได้มองข้าม เช่น อาหารขบฉัน ท่านห้ามกัดห้ามแทะ ห้ามตัดไม้ ห้ามขุดดิน เรื่องบริขารเครื่องใช้ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจีวรหรือเป็นบาตรต้องเคารพรักษา ถือเป็นของสูง แม้แต่การขบฉันอาหารที่เป็นเศษเดนต้องทิ้งลงในกระโถน ห้ามวางกระโถนหรือของที่เป็นเศษเป็นเดนบนฝาบาตรเด็ดขาด ท่านบอกว่าของเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้ ถ้าทำไม่ได้จะทำให้ชีวิตนักบวชนั้นเศร้าหมองเป็นการสร้างบาปสร้างกรรมให้ตัวเองเรื่องการเดินจงกรม นั่งสมาธิ ท่านให้ถือว่าเป็นงานหลักของพระเณรที่จะต้องทำเป็นกิจวัตร^{๑๐}

พระเมธีวราภรณ์ (ยุ้ย อุปสนโต) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ถ้าภิกษุเจ้าถิ่นแก่พรรษากว่าพึงอภิวัต ถ้าอ่อนพรรษากว่า พึงให้เธออภิวัต พึงถามถึงเสนาสนะว่า เสนาสนะไหนถึงแก่ผม พึงถามถึงเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่ พึงถามถึงโคจรคาม พึงถามถึงอโคจรคาม พึงถามถึงสกุลทั้งหลายที่ได้รับสมมติว่าเป็น เสาะ พึงถามถึงที่ถ่ายอุจจาระ พึงถามถึงที่ถ่ายปัสสาวะ พึงถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึงน้ำใช้ พึงถามถึงไม้เท้า พึงถามถึงกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า ควรเข้าเวลาเท่าไร ควรออกเวลาเท่าไรเป็นวัตรของพระอาคันตุกะทั้งหลายซึ่งพระอาคันตุกะทั้งหลายพึงปฏิบัติให้เรียบร้อย^{๑๑}

พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทโท) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ปรีชาและปฏิบัติมั่นเป็นคู่กันโดยตรง คือว่าปรีชาปฏิบัติเป็นของคู่กันทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญถาวรรุ่งเรืองตลอดถึงบัดนี้ ก็เพราะการศึกษาแล้วก็รู้ รู้แล้วก็ปฏิบัติตามความรู้ของเรา นั้นเรียกว่าการประพฤติปฏิบัติความจริงปรีชาตินี้เป็นของชี้ช่องทางให้พวกเราประพฤติปฏิบัติทั้งนั้น ถ้าหากเราไปเรียนแล้วลืมตัว การพูดมันก็มาก การเล่นมันก็มาก การเดินจงกรมทั้งไปหมด แล้วก็มีอาการกระสันอยากจะสึก โดยมากเรียนไม่ได้ก็สึก

^๙ พระโพธิญาณเถระ (หลวงปู่ชา สุภทโท), **อุปถัมภ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็น.พี.สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๕.

^{๑๐} หลวงปู่ทองรัตน์ กนตสีโล, **มณิรัตน์อภัยแห่งไพศณห์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์เม็ดทรายจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕๗.

^{๑๑} พระเมธีวราภรณ์, (ยุ้ย อุปสนโต) **ประมวลพระพุทธบัญญัติอริยวินัยจากพระไตรปิฎก**, (ราชบุรี : ธรรมรักษการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๑๑.

กัน อันนี้เป็นเหตุไม่ใช่เพราะปริยัติไม่ดี ปฏิบัติไม่ถูกไม่ใช่อย่างนั้นเป็นเพราะพวกเราทั้งหลายนั้นขาดการพิจารณา ความเป็นจริงการปฏิบัตินั้นจะอ่านหนังสือจะท่องหนังสือจะทำอะไรมันก็เป็นกรรมฐานกันทั้งนั้น^{๑๒}

พระอาจารย์เลี่ยม จิตฺตมโ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยไว้ว่า เราจะต้องนำหลักธรรมวินัยซึ่งครูบาอาจารย์ของเราได้สั่งสอนมานำมาประพฤติปฏิบัติ พยายามรักษาถูกระเบียบข้อวัตรปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อสละละเป็นไปเพื่อความสันโดษมันน้อยเป็นไปเพื่อความไม่ประจบด้วยทุกข์ เราจำเป็นจะต้องนำหลักเหล่านี้มาวัตรเหล่านี้มาปลูกสร้างให้เป็นนิสัยนิสัยนั้นเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการฝึกฝนไม่ใช่เป็นของที่เป็นได้ง่ายๆ มันต้องอาศัยการฝึกด้วย เหมือนกับจรรยา มารยาทของเรานั้นแหละปกติเรารู้จักแล้วว่าเรามาจากรากฐานของเด็ก มาจากฐานปลูกชนมาจากฐานของชาวบ้านมาจากฐานของผู้ทำตามอำนาจของธรรมารมณ์เรารู้จักว่าเรามาจากฐานอย่างนี้ เราควรจะปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะให้ควรตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างไร เปรียบเหมือนกับเราปลื้มมาจากขรรษาผู้มีผ้าในดวงตาออกมาสู่ร่มผ้ากาสาวพัสดร์มาสู่เพศของความเป็นสมณะ เราจำเป็นต้องรู้จักสร้างจิตสร้างหน้าที่สร้างนิสัย ไม่ใช่ปล่อยให้ไปทำตามอำนาจของความรู้สึกให้เป็นเอง^{๑๓}

พระอาจารย์เลี่ยม จิตฺตมโ ได้กล่าวไว้ว่า การฝึกให้เกิดความรู้สึกในทางอ่อนโยนอ่อนน้อม คำว่าอ่อนโยนอ่อนน้อม มันเป็นมารยาทของเหล่าพระสงฆ์ที่จะต้องมีการปฏิบัติตัวปฏิบัติตนอย่างนี้ เป็นที่ยอมรับกันในสังคม คนที่มีความอ่อนโยนอ่อนน้อมก็ย่อมเป็นที่เคารพแม้แต่เทวดาก็ยังให้การสรรเสริญ การกราบก็ดีกว่าไหว้ก็ดี เป็นส่วนหนึ่งของมารยาทที่เราเหล่าพระสงฆ์ปฏิบัติกัน เครื่องประดับของสมณะเราก็จัดว่าเป็นเครื่องตกแต่งเสริมให้มีคุณค่า การฝึกก็เป็นเครื่องประดับเหมือนกัน เป็นเครื่องประดับให้เกิดความรู้สึกในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคมทั้งที่เป็นคนอยู่ในสภาพใดฐานะใดเขาก็ไม่รังเกียจเขาก็ยอมรับเราเรียกว่าผู้ที่ให้ความสำคัญต่อธรรมของผู้^{๑๔}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน ได้ศึกษาเรื่องการศึกษากระบวนการฝึกอบรมของบุคลากรทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทโท) พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเหมาะสำหรับการฝึกอบรมบุคลากรทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์และการฝึกอบรมเป็นผู้นำในฝ่ายบรรพชิต ท่านได้นำกระบวนการ ๓ อย่างคือ มาใช้ไตรสิกขา หลักธุดงค์วัตรและวัตร ๑๔ ซึ่งไตรสิกขามุ่งให้ภิกษุสามเณรรักษาธรรมวินัยแบบเคร่งครัด ฝึกฝนสมาธิและมีความเห็นถูกต้องสัมมาทิฐิ โดยใช้วิธีการอบรมด้วยการออกกฐาระเบียบและส่งเสริมสัมมาทิฐิคือความคิดให้ถูกต้องซึ่งมีส่วนให้พระภิกษุสามเณรวัดหนองป่าพงมีความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย^{๑๕}

^{๑๒} พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทโท), **มรดกธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๗๐- ๑๗๑.

^{๑๓} พระอาจารย์เลี่ยม จิตฺตมโ, **สืบต่อ**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔- ๕.

^{๑๔} พระอาจารย์เลี่ยม จิตฺตมโ, **สมณธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๔.

^{๑๕} พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน), “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมบุคลากรทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทโท)”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖๘.

สยาม ราชวัตร ได้ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์ถือเป็นปัญหาที่สำคัญของพระพุทธศาสนา เพราะถือเป็นสถาบัน ที่จะรักษาพระธรรมและถ่ายทอดหลักคำสอนให้แก่สังคม หากตัวพระสงฆ์เองไม่มีคุณภาพหรือไม่พร้อมด้วยวิชาและจรณะ กล่าวคือไม่มีความรู้ด้านแก่นแท้ของหลักพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาและไม่มีความประพฤติข้อปฏิบัติที่น่าเลื่อมใสถูกต้องตามหลักคำสั่งในพระวินัยแล้วก็จะป็นจุดอ่อนตัวทำลายพระพุทธศาสนาเสียเอง^{๑๖}

พระมหาไพบูลย์ วิบุโล (เลิศฤทธิ์ธนะกุล) ให้ความหมายเสนาสนะไว้ว่า เสนาสนะ คือ ที่นอนและที่นั่งหรือที่พักผ่อนเป็นส่วนตัวและสำหรับปฏิบัติศาสนกิจเป็นส่วนรวมของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา มี ๒ อย่าง คือ เสนาสนะตามธรรมชาติ ได้แก่ โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชู้ ที่แจ้งลอมฟาง เป็นการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเสนาสนะที่สร้างขึ้น ได้แก่ กุฏิ วิหาร เรือนชั้นเดียว เรือนสองชั้น เรือนโล้น เรือนว่าง ปราสาท โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป มีส่วนร่วมในการสร้างเสนาสนะถวายแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติศาสนกิจทั้งกึ่งกุลในการช่วยเหลือสังคม ตามพระธรรมวินัย จัดเป็นการทำบุญกุศลหรือบุญกิริยาวัตถุ เช่น ทานมัย สีสัมมัย และภาวนามัย เป็นต้น^{๑๗}

พระวีรชน อุตตโร (ชัชวาลย์) ได้แสดงมุมมองเกี่ยวกับบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริโภคบิณฑบาตไว้ว่า การบริโภคบิณฑบาตมีปรากฏในพระวินัยปิฎก มีบทบัญญัติเกี่ยวกับบิณฑบาตในภัตตคควัตตกถาและปิตทจาริกวัตร กล่าวถึง มารยาทเกี่ยวกับโรงฉันตั้งแต่การนั่งห่มเตรียมตัวออกบิณฑบาต การสำรวจขณะโคจรบิณฑบาตร เมื่อกลับมาแล้วก็แสดงข้อปฏิบัติมารยาทการขบฉันอย่างละเอียด ตลอดจนการล้างบาตรและเก็บกวาดโรงฉันอย่างเรียบร้อย^{๑๘}

พระครูสมุทรประภากร (เฉลิม ปภังกร) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสงเคราะห์สัทธิวิหาริกของพระอุปัชฌาย์ต่อสัทธิวิหาริกในทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า การให้วัตถุสิ่งของปัจจัยต่าง ๆ และการสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนา ไม่ใช่หมายถึงการให้วัตถุสิ่งของอันเป็นรูปธรรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการให้สติปัญญา ให้ความรู้ที่เรียกว่านามธรรมอีกด้วย ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงวิธีการที่พระอุปัชฌาย์จะพึงสงเคราะห์สัทธิวิหาริกไว้ว่า อุปัชฌาย์พึงประพฤติชอบในสัทธิวิหาริก พึงสงเคราะห์อนุเคราะห์สัทธิวิหาริกด้วยอุทเทส ปริจฺจณาโอวาท และอนุศาสน์ พึงสงเคราะห์และชวนชวยหาอาหารบิณฑบาต และจิวรให้เสนาสนะตลอดจนยารักษาโรคแก่สัทธิวิหาริก เพื่อความผาสุกต่อไป^{๑๙}

^{๑๖} สยาม ราชวัตร, **หลักพระพุทธศาสนา**, (ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๖๔.

^{๑๗} พระมหาไพบูลย์ วิบุโล (เลิศฤทธิ์ ธนะกุล), การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเสนาสนะในพระพุทธศาสนา, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๗๖.

^{๑๘} พระวีรชน อุตตโร (ชัชวาลย์), การศึกษาเชิงวิเคราะห์การบริโภคปัจจัย ๔ เพื่อสนับสนุนการบรรลุมรรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗๑.

^{๑๙} พระครูสมุทรประภากร (เฉลิม ปภังกร), **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๘๗.

ธงธ หาชัย ได้แสดงมุมมองเกี่ยวกับข้อปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ไว้ว่า การทำหน้าที่ของผู้ปฏิบัติฝ่ายพระสงฆ์ มีความเป็นมาพร้อมกับการอุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนา เป็นวัตรที่พระสงฆ์และสามเณรปฏิบัติต่อกันและกัน เป็นหน้าที่ตามพระวินัยกำหนด มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้พระสงฆ์แสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุคคลอื่น อันเป็นการแสดงออกต่อกันและกันของพระสงฆ์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันในฐานะพระอุปัชฌาย์และสัทธีวิหาริก อาจารย์กับอันเตวาสิก และพระสงฆ์ทั้งหมดในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า สพรหมจารี^{๒๐}

พระสุริยนต์ ทสสนีย (น้อยสงวน) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บิณฑบาตในฐานะเป็นเครื่องมือหนุนชีวิตและกุศโลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” พบว่า การบิณฑบาต หมายถึง การเอาอาหารใส่ลงในบาตรพระในภาษาไทยใช้ในความหมายว่า รับของใส่บาตร พระที่ไปบิณฑบาตคือไปรับอาหารที่เขาจะใส่ลงในบาตร พระอุปัชฌาย์จะต้องให้อาหารพระผู้บวชใหม่ให้รู้ตั้งเริ่มแรกของการบวชเพราะบาตร คือภาชนะใส่อาหารที่บิณฑบาตมาสำหรับเลี้ยงชีพ พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นความสำคัญของอาหารบิณฑบาตว่าเป็นสิ่งจำเป็น ในการดำรงชีพ อาหารที่จะได้นั้นก็มาจากญาติโยมที่มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์สำรวมระวังกิริยามารยาท ประพฤติตนให้เหมาะสมในสมณสาธการบิณฑบาต บิณฑบาตจะต้องเรียบร้อยให้ได้ประมณฑลเพื่อเข้าไปรับอาหารบิณฑบาตจากญาติโยมที่เตรียมตัวใส่บาตร ในยามเช้าในพระวินัยทรงบัญญัติไว้ว่าเป็นกิจวัตรที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติมีความหมายและความสำคัญที่นักปราชญ์ผู้รู้ เช่น ท่านพุทธทาสเขียนไว้ว่า พระภิกษุจะต้องมีชีวิตอยู่ด้วยการพิจารณา คือ ปัจจเวกขณ์ บรรพชาที่อาศัยการบิณฑบาตพูดถึงกิจวัตร ๑๐ ประการ มีบิณฑบาตเป็นข้อแรก เป็นต้น^{๒๑}

ศิลา ฆรรณปติ ได้ศึกษาในเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อรรถกถาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเวตเถระ” พบว่า อรรถกถาในพระพุทธศาสนา คือ องค์คุณเครื่องกำจัดกิเลสของผู้ถือการอุปสมบทเป็นกิจวัตรซึ่งเป็นความหมายตามตัวอักษรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาททั้ง พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา มีความหมายที่ครอบคลุมอีกว่า คือ วัตรปฏิบัติพิเศษอันเคร่งครัดของผู้ถือการอุปสมบทเป็นกิจวัตรเพื่อกำจัดกิเลสและการปกปักรักษาสารมณช่วยให้เป็นมกน้อยมกสันโดษ และเพื่อเป็นอุปนิสัยในการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ เป็นพื้นฐานที่จะรองรับการเจริญสมาธิและปัญญาหรือการเจริญสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน^{๒๒}

^{๒๐} ธงธ หาชัย, การศึกษาหน้าที่ของผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๗๑.

^{๒๑} พระสุริยนต์ ทสสนีย (น้อยสงวน), การศึกษาวิเคราะห์บิณฑบาตในฐานะเป็นเครื่องมือหนุนชีวิตและกุศโลบาย ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๒.

^{๒๒} ศิลา ฆรรณปติ, การศึกษาวิเคราะห์อรรถกถาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเวตเถระ, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๙.

พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี (บุญถึง) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทในการรักษาพระธรรมวินัยพระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตฺโต) ศึกษาเฉพาะกรณีธรรมกาย” พบว่า งานรักษาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ มีรากฐานเกิดขึ้นมาพร้อมกับการเริ่มเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์และพุทธสาวก ตั้งแต่เมื่อแรกมีพระพุทธศาสนาขึ้นมาในโลกแล้วและงานรักษาพระธรรมวินัยนี้เป็นงานสืบเนื่องมาจากพุทธนโยบายหรือเกิดขึ้นโดยพระประสงค์ขององค์พระพุทธเจ้าโดยแท้ เพราะปรากฏว่า พระองค์ได้ทรงวางทั้งแนวนโยบายหลักการ หลักเกณฑ์ วิธีการ รวมทั้งตัวอย่างแบบแผนของการรักษาพระธรรมวินัยเอาไว้ให้เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติตามอย่างพร้อมสรรพ ตั้งแต่เมื่อพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่แล้ว พระองค์ทรงวางตัวบุคคลเพื่อรองรับงานรักษาพระธรรมวินัยเอาไว้ด้วย^{๒๓}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น มีการกล่าวถึงการปฏิบัติตามแนวทางของข้อวัตร ๑๔ ทำให้เห็นพัฒนาการและความสำคัญของพระธรรมวินัยโดยมีรากฐานเกิดขึ้นมาพร้อมกับการเริ่มเผยแผ่พระพุทธศาสนา การรักษาและการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นสิ่งที่พระภิกษุสงฆ์ควรตระหนักและพึงสำเหนียกอยู่เสมอและมีความประจักษ์ให้เหมาะสมกับสมณสาธูป นอกจากนี้แล้วมีเพียงงานวิจัยและเอกสารบางส่วนได้กล่าวถึงวัตร ๑๔ เพียงวัตรใดวัตรหนึ่งเท่านั้น แต่ยังไม่มีการเอกสารและรายงานการวิจัยเล่มใดที่กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการปฏิบัติตามวัตร ๑๔ โดยครบถ้วนสมบูรณ์ ด้วยเหตุผลนี้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาข้อวัตร ๑๔ โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาข้อวัตร ๑๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการประจักษ์และปฏิบัติแก่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยในปัจจุบันสืบต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับการดำเนินการวิจัยนี้ ผู้ศึกษามีวิธีดำเนินการวิจัยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสารและการศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยมีขั้นตอนการศึกษา ๕ ลำดับดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ขั้นตอนกำหนดประเด็นและกรอบในการวิจัย

สำหรับขั้นตอนกำหนดประเด็นและกรอบในการวิจัยนี้ ผู้ศึกษาได้นำประเด็นปัญหาที่น่าสนใจสร้างกรอบเนื้อหาในการวิจัย โดยจำแนกเนื้อหากรอบการวิจัยออกเป็น ๓ ประเด็น ๑) มุ่งศึกษาหลักการปฏิบัติข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) ศึกษาวิธีการปฏิบัติตามหลักข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล และ ๓) การประยุกต์ใช้ข้อวัตร ๑๔ ในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน โดยเนื้อหาตามวัตถุประสงค์งานวิจัยทั้ง ๓ ส่วนดังกล่าวเป็นเนื้อหาหลักในการศึกษาครั้งนี้

^{๒๓} พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี (บุญถึง), บทบาทในการรักษาพระธรรมวินัยพระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตฺโต) ศึกษาเฉพาะกรณีธรรมกาย, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๙.

๑.๗.๒ ขั้นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสาร

สำหรับขั้นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้ศึกษาได้จำแนกขั้นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารออกเป็น ๓ ส่วน ดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๒. การศึกษาเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ การศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาอื่น ๆ หรือคัมภีร์อรรถกถา เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค พระธัมมปัทมกถา (แปล) พุทธธรรม หนังสืออุปถัมภ์ รวมทั้งคัมภีร์ตำรา และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๓. แหล่งค้นคว้าข้อมูล ได้แก่ จากหอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี หอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี หอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และแหล่งข้อมูลอื่นๆ

๑.๗.๓ ขั้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research)

ในขั้นการเก็บข้อมูลภาคสนามนี้ ผู้ศึกษาได้วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามตามที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัยด้านประชากรที่ให้ข้อมูลโดยมีขั้นตอนต่อไปนี้

๑. สำรวจบริบทพื้นที่ที่จะใช้เก็บข้อมูลในการวิจัย
๒. ขออนุญาตผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อขอเก็บข้อมูลทำวิจัย
๓. กำหนดประเด็นที่จะเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย
๔. สร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือที่จะใช้เก็บข้อมูล
๕. ทำหนังสือนัดหมายกลุ่มเป้าหมายเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย
๖. ลงมือเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยและประชากรกลุ่มเป้าหมาย
๗. รวบรวมข้อมูลทั้งหมด
๘. ตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของข้อมูล
๙. จัดระเบียบและเรียบเรียงข้อมูลเพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้

๑.๗.๔ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับขั้นวิเคราะห์ข้อมูลนี้ ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาวิเคราะห์สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และการอธิบายความเชิงพรรณนาเพื่อประมวลและเชื่อมโยงเนื้อหาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๗.๕ ขั้นการรวบรวมข้อมูลและเขียนวิทยานิพนธ์

สำหรับขั้นการรวบรวมข้อมูลและเขียนวิทยานิพนธ์นี้ ผู้ศึกษานำข้อมูลจากการวิเคราะห์มาเรียบเรียงโครงสร้างเนื้อหาตามวัตถุประสงค์และกรอบการวิจัย จากนั้นดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะรวมทั้งนำเสนอผลการวิจัยต่อสาธารณะต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้รู้ข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๘.๒ ทำให้เข้าใจข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๘.๓ สามารถประยุกต์ใช้ข้อวัตร ๑๔ ในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน

๑.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง“ศึกษาวิเคราะห์ข้อวัตร ๑๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน” ผู้ศึกษาได้จัดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย (Research Process) ตามแผนผังดังต่อไปนี้

